

Lärande i webbkonferenser

Vad säger studerande som läser
svenska på distans?

Bengt Linnér & Anders Lindh

6/2001

LÄRANDE I WEBBKONFERENSER

Vad säger studerande som läser svenska på distans?

Bengt Linnér & Anders Lindh

Projektet har genomförts med stöd från Nätverket för vidareutbildning av lärare

© Bengt Linnér & Anders Lindh
Tryck: Lärarutbildningens reprocentral

Malmö högskola
Lärarutbildningen
205 06 Malmö

ISSN 1101-7643

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	5
Utveckling av kursens webbplats	7
7 frågor om lärande i ett webbaserat konferenssystem	9
Fråga 1: Sociala kontakter	9
Fråga 2: Fördelar med webbdiskussion	12
Fråga 3: Nackdelar med webbdiskussion	14
Fråga 4: Kollaborativt lärande – kurskamraternas medverkan i samtalet	16
Fråga 5: Webboardaktivitet	18
Fråga 6: Utveckling av datorvana	20
Fråga 7: Dags för videokonferens/videoföreläsning?	22
Diskussion	26
Referenser	31
Bilaga	32

Förord

I din hand håller du en rapport som handlar om hur distansstuderande i en vidareutbildning för ettämnslärare med ämnet svenska som andra ämne uppfattar ett nätbaserat konferenssystem som hjälpmedel i studierna.

Studien har möjliggjorts genom ett bidrag från *Nätverket för vidareutbildning av lärare* som gav oss ett par veckors arbetstid under våren 2001. De studerande besvarade en enkät och därefter har vi analyserat deras svar på våra sju frågor om vilken betydelse för lärandet de tillmäter ett nätbaserat konferenssystem.

Idén till vår undersökning har växt fram under utbildningens gång. De studerande befinner sig vid tiden för undersökningen i slutet av sin fjärde termin. Vi har funnit att IKT-stödet, som genomsyrar hela utbildningen, utvecklat inte bara de studerandes kompetens att hantera olika delar av datorkommunikation. Det har också betytt något för sättet att studera, för lärandet och för de studerandes förmåga att ge studierna riktning och innehåll.

Vår ambition är att visa på tendenser i vårt material. Det vi påstår gäller just dessa 22 studerande i vår utbildning. Några generellt giltiga slutsatser för distansstuderande i allmänhet går inte att dra. Dock verifierar våra resultat i viss mån tidigare forskning

Vi har även tillgång till ett annat intressant empiriskt material. Bland annat har vi dokumenterat ett arbete som utgick från frågan om vad kulturell förändring innebär i ett mediepedagogiskt perspektiv. Inom ramen för den uppgiften har de studerande diskuterat, planerat och slutligen skrivit utkast till pedagogiska arbeten. Dessa diskussioner mellan deltagarna och deras arbeten har lagts in i konferenssystemet. Vad sker i dessa diskussioner? Vilket lärande etableras? Vilken betydelse har ett nätbaserat konferenssystem för lärandets inriktning och karaktär? Det är viktiga frågor. De behöver ställas, undersökas och ges svar. Detta är frågor som vi kan tänka oss att med utgångspunkt i det material vi har försöka besvara i en annan studie.

Malmö i juni 2001

Bengt Linnér och Anders Lindh

Inledning

I föreliggande studie ingår en redovisning av i princip tre mindre, men sammanhängande projekt som *Nätverket för vidareutbildning av lärare* givit medel till under våren 2001. Det första av dessa projekt rör den viktiga frågan om hur innehåll, arbetssätt och struktur mellan delar i kursen kan förändras och förbättras. Detta projekt har integrerats i det andra projektet. Det projektet avsåg att utforska hur distansstuderande, som tidigare följt undervisning där lärare och medstuderande var kroppsligt närvarande, det som kallas face-to-face- eller f2f-undervisning, upplever nätbaserad utbildning via Internet, där medstuderande och lärare inte är fysiskt närvarande i det rum där lärandet sker. Vad innebär närvaro i det digitala rummet? Vilka är likheterna och skillnaderna jämfört med f2f-undervisning? Hur upplever man avsaknaden av kroppsspråk, tonfall och mimik? Utvecklar man som studerande nya former för lärande och samvaro på nätet? Det är alltså i huvudsak dessa frågeställningar och de studerandes reflektioner kring dessa som redovisas i denna rapport.

Ett kort klagörande av termen CSCL (ursprungligen = Computer Supported Collaborative Learning) och dess relation till kursens uppläggnings tycker vi kan vara på sin plats här. CSCL står idag för ett i vid mening kollaborativt lärande i datorstödd undervisning¹. När denna kurs strukturerades och kursuppgifter till de första delkurserna utarbetades var begreppet CSCL inte med i diskussionen, men det har, särskilt beroende på utnyttjandet av ett webbaserat konferenssystem i kursen, efterhand fått ökad aktualitet. Kort kan relationen till kursens innehåll beskrivas så att fastän det i kursplanen inte finns någon uttalad ambition att arbeta kollaborativt, med CSCL, har just utnyttjandet av det webbaserade konferenssystemet Webboard gjort att vi ser det som viktigt att titta på hur det kollaborativa lärande som faktiskt äger rum på Webboard ser ut, är strukturerat och hur det kan utvecklas inom utbildningens ramar och kursplan.

Huvudfrågeställningarna i enkätstudien är alltså hur det kollaborativa lärandet ser ut i konferenssystemet och hur de studerande ser på sitt eget lärande i det sammanhang som skapas av konferenssystemet, samt hur de upplever skillnaden mellan detta och en face-to-face-situation, som de ju samtliga har god

---

¹ Se t.ex. Koschmann, 1996, McConnell, 2000 eller Dahlin, 2000.

erfarenhet av eftersom de är lärare, företrädesvis i **ett** ämne på grundskolan eller gymnasiet.

I den redovisning av resultaten av enkätfrågorna som följer har vi inte använt oss av någon specifik analysmodell, utan vad vi presenterar är mönster som vi har kunnat utläsa med utgångspunkt i svarsmaterialet.

Det tredje projektet som Nätverket för vidareutbildning av lärare avsatte medel för var, att ur användarvänlighetssynvinkel utvärdera och förändra den webbplats som utgör navet i distanskursen i svenska för ettämneslärare på Lärarutbildningen vid Malmö högskola. Redovisningen av detta arbete kan göras relativt kortfattad och vi har valt att låta denna redovisning utgöra ett inledande kapitel. Därefter redovisar vi enkätstudien.

Utveckling av kursens webbplats

Webbplatsen består av ett antal webbsidor med information, kursplaner, scheman, delkursuppgifter etc., kopplade till ett konferenssystem för kommunikation och samtal via nätet. Under våren 2001 har vi i ett förändrings- och förbättringsperspektiv tillsammans med kursdeltagare och lärare försökt att utvärdera webbplatsen och genomföra förbättringar. Vi har undersökt vilka delar av webbplatsen som används flitigt, vilka delar som kursdeltagarna anser vara viktiga. Vi har också gjort vissa förändringar av gränssnitt och tillgänglighet till olika former av information. Dessutom har vi i en modul av kursen provat och utvärderat examination via chatfunktionen i det konferenssystem som vi använder (se nedan).

De diskussioner vi fört med kursdeltagare och inom lärarlaget har lett fram till en strukturförändring av webbplatsen. Denna strukturförändring har genomförts delvis på grund av att vi numera har två utbildningsomgångar som går parallellt, en utbildning startade höstterminen 1999 och en andra höstterminen 2000. De båda utbildningarna har fått var sin huvudsida och för utbildningen i sin helhet har vi skapat ett slags portal, med information som kan vara av intresse för presumtiva studenter och för en intresserad allmänhet. Till portalen har vi kopplat en statistiktjänst (Ned-stat) för att kunna få information om hur sidan används, besöksfrekvens, typ av besökare etc.

Webbplatsen har också genomgått en förändring vad gäller användarvänlighet. Layoutens innehåll har förändrats såtillvida att vi lagt in ett rikare bildmaterial med bl.a. slumpmässigt val av bilder hämtade från föreläsningar och seminarier under närundervisningstillfällena och flash-animationer för att skapa rörelse på webbsidorna. Navigationen har förändrats i tekniskt avseende för att underlätta revideringar, länkarna har lagts i ett slags databasfiler som vid uppdateringar påverkar navigationen på alla sidor på webbplatsen. Tidigare användes ett enklare mer tidskrävande system som innebar att varje html-sida måste uppdateras om navigeringen uppdaterades. Navigationen har också förändrats för att studenter, såväl som externa besökare och lärare på kursen, snabbt ska kunna röra sig mellan olika delar av webbplatsen och ha en god överblick över var i webbplatsstrukturen de befinner sig.

En diskussion om att skapa dynamiska sidor (i asp-tekniken = active server pages) kopplade till databaser (skapade i Access) har också förts under våren,

och vissa delar av webbplatsen menar vi med fördel kan kopplas till databaser för att underlätta en effektiv kommunikation med studenterna. Vad vi framför allt tänker på är de sidor som innehåller olika typer av kursinformation, samt schemasidor och sidor som innehåller generell återkoppling på kursmoment eller -moduler från lärare. Arbetet med en uppdatering pågår och beräknas bli färdigt under våren.

Dessutom har vi ordnat så att kursdeltagarna, som ju arbetar på distans, hemifrån och från sina respektive skolor kan komma åt de databaser som campusstuderande vid Malmö högskola har tillgång till. Detta sker genom att de distansstuderande surfar via en proxysserver vid Malmö högskola. Det enda de behöver göra är att konfigurera sina webbläsare och skriva in användarnamn och lösenord då de börjar surfa, för att få tillgång till en mängd databaser som Malmö högskola har licensierat till. Exempel på databaser som studenterna får tillgång till är Artikelsök, Mediarkivet, Presstext, JCR, EBSCO. Detta är naturligtvis en fördel för dem i deras studier, men också i deras arbete som lärare.

Examination i form av chat genomfördes som vi nämnt ovan på en delkurs av en av lärarna på utbildningen under våren 2001. Examinationen skedde i basgrupper om ca 5-6 deltagare. Ett större antal hade förmodligen blivit svårhanterligt med tanke på hur chat fungerar. Vi hade hämtat en del impulser från de erfarenheter man gjort vid Danmarks lärarhögskola, som i sina chat-examinationer² använt samma programvara som vi har på Lärarutbildningen vid Malmö högskola, men vi genomförde examinationen/chatten på ett något annorlunda sätt. Vid examinationen skapade vissa tekniska problem och eftersläpning i uppdateringen av meddelanden en viss irritation bland deltagarna, men erfarenheten har lett till att vi har för avsikt att pröva nya former av chat-examination med annan programvara i framtida kursmoduler. Vår bedömning är att det i huvudsak var programvaran som var bristfällig, och att examinationsformen har goda förutsättningar att kunna utvecklas och användas mer regelbundet i undervisningen.

---

² Se Witfelt et.al 2000

7 frågor om lärande i ett webbaserat konferenssystem

I all undervisning och i allt lärande spelar aktörerna och deras inbördes relationer en viktig roll. Man talar ibland om ett *socialt* betingat lärande med innebörden att samtal och kommunikation mellan de lärande är av vikt för inriktningen, kvaliteten och djupet på lärandet. Det är rimligt att anta att lärande och utveckling kommer till stånd då man deltar i olika former av sociala praktiker i vilka kommunikationen möjliggörs och praktiseras. I interaktionen mellan människor får kunskaper och färdigheter liv och gestalt. Om det är så, blir det intressant att fundera på vilket lärande som etableras i en undervisning som, vilket är fallet med vår distansutbildning av ettämneslärare, bygger på datormedierad teknik och där de studerande befinner sig i virtuella gemenskaper organiserade i kollaborativt fungerande basgrupper. De samtalar med varandra bland annat i olika typer av webbaserade konferenser inför olika arbetsuppgifter.

För att få en uppfattning om hur våra distansstuderande tänker och reflekterar över sitt lärande och över den informations- och kommunikationsteknik som är ett aktivt redskap i deras lärandeprocesser, konstruerade vi sju frågor och skickade dessa till dem som en bilagd fil i ett e-postmeddelande (se bilaga). I brevet uppmanade vi dem att öppna filen med enkätformuläret, besvara frågorna och sända tillbaka filen till oss. Det hela var enkelt att administrera och fungerade smidigt. Materialinsamlingen kunde genomföras utan tekniska missöden. 22 studerande besvarade frågorna. Av dessa är 19 kvinnliga och 3 manliga.

Vi presenterar nu frågorna och vår genomgång av svaren på dem i löpande följd. Man kan se det följande som en analytiskt hållen kommentar. Någon vetenskaplig och teoretiskt reflekterad karaktär har vi knappast kunnat ge vår analys. Därtill har tiden, dvs. resurserna, varit för knapp.

Fråga 1: Sociala kontakter

Ni har genom samtalen i konferenserna upprättat sociala kontakter i större eller mindre utsträckning. Försök att beskriva hur du upplever att den här sortens relation skiljer sig från en som upprättas då man träffas fysiskt.

Den första frågan rör alltså möjligheten att upprätta *sociala kontakter* mellan de studerande i en kommunikation som är oberoende av fysisk samvaro med varandra. Kontakten mellan de studerande sker i Internetmiljöer som till exempel chat, e-post och olika konferenssystem. Deltagarna kan kommunicera över geografiska avstånd utan problem. De kan konversera i realtid eller med någon fördröjning. Vad betyder detta för möjligheten att etablera social kontakt med personer, i det här fallet med medstuderande, och hur skiljer sig den kontakten från den man har möjlighet att upprätta då man träffas fysiskt?

Bilden, som de studerandes svar och synpunkter tecknar, är inte entydig. Som förväntat blir den komplex, splittrad och relativt motsägelsefull. De som svarar, ett tjugotal vuxna studenter, företrädesvis kvinnor (se ovan), som lever under delvis likartade förhållanden: gifta, heltidsarbetande (som regel) lärare, med familj, barn och ett utvecklat socialt nätverk. Vad har de att säga om möjligheten att upprätta fungerande sociala kontakter i en lärosituation som kännetecknas av datorstött kollaborativt lärande inom ramen för en distansutbildning?

Flera menar att webbkontakten aldrig kan ersätta den relation som upprätas vid fysiska möten. Relationen över nätet, menar en studerande, har ett mycket tydligt fokus på studierna, på de gemensamma arbetsuppgifterna som ska diskuteras och lösas. Det finns inte utrymme för "att odla vänskapsförhållanden" vilket är lättare då man träffar studiekamrater i traditionell utbildning och undervisning som ofta innebär att man träffas fysiskt på föreläsningar, seminarier och motsvarande. En svårighet med virtuella möten är, och det är en synpunkt som flera företräder mer eller mindre vältaligt, att den kroppsliga närheten genom mimik, kroppsspråk och gestik saknas. De är ovärderliga dels för budskapet som ska gå fram till mottagaren, dels för etableringen av samtalets och kommunikationens sociala kontaktsida. Om kroppsspråkets uttrycksformer uteblir är det ödesdigert för **texten** (och talet är en text!) som levandegörs och ges nyanser av andra uttrycksmedel än de ensidigt verbala. Den sociala kontaktens etablering äventyras samtidigt.

Man saknar alltså den fysiska kontakten och flera basgrupper tvingas att söka kontakt via telefon, e-post och, i de fall det är geografiskt försvarbart, genom att arrangera egna fysiska möten. I ett par grupper sker detta systematiskt en till två gånger per termin eller delkurs. Dessa fysiska möten mellan medlemmarna i basgruppen fördjupar den sociala kontakten och, detta hävdas av en grupp, ger samtidigt en positiv effekt på webbkontakten vilken tenderar att bli "mer personlig".

Många av de som svarat på enkätfrågan om skillnaden mellan att upprätta sociala kontakter över nätet jämfört med att etablera dem i fysiska möten menar, att i en fysisk samtalsgrupp är det accept för att sitta tyst och följa samtalet, men det är det knappast i en elektronisk konferens. Där måste man delta. Uteblir man är man en "svikare", åtminstone om det upprepas.

Flertalet av de studerande talar om ensamheten vid distansstudier. Ofta, säger någon, sitter man "ensam med sina frågor och funderingar" och man kan känna "sig rädd för att visa att jag inte kan". Den känslan förhindrar en kontakt.

En student visar hur kontextuellt betingad hans bedömning av distansutbildning med datorstöd egentligen är. Han säger att "distansutbildning passar in i mitt liv just nu." Av olika skäl föredrar han en virtuell studieordning för tillfället. Hans privata situation är sådan att han inte skulle klarat av "en utbildning som krävt kroppslig närvaro var och varannan dag". Men menar han samtidigt, "det krävs möten mellan människor för att de riktigt intressanta diskussionerna ska komma igång. En virtuell basgrupp genomgår inte heller på samma sätt en önskad utveckling som grupp, det är lätt att stanna vid smekmånadsperioden."

I sina svar skiljer flera studerande på att "**skrivsamtala**", vilket sker i den virtuella sociala kontakten, och "**taltala**" utmärkande för det fysiska mötet. Spontaniteten, snabbheten, omedelbarheten i det fysiska samtalet saknar många i det virtuella samtalet, som tar tid, är eftertänksamt, ofta "genomtänkt och reflekterat" hos vissa i lätt negativ bemärkelse.

En student anlägger ett genusperspektiv på frågan. Hon menar att det kvinnliga draget "social talk" lämnas mycket lite utrymme "i datormedierad diskussion och kommunikation på webben". Här koncentrerar man sig på samtal om utbildning, att tillsammans lösa uppgifter eller att hjälpa varandra inför olika svårigheter i anslutning till kurslitteraturstudier och olika diskussions- och skrivuppgifter.

En uppenbar problematik med distansutbildning är, som någon säger, "att man får vänta in varandra". Det beror på att de studerande har **olika tillgång till tid för studier** och att de har tid vid olika tidpunkter. Detta ger samordningsproblem. När man i en basgrupp äntligen lyckas arrangera en konferens, ett möte i virtuell tid blir konsekvensen att man effektiviserar samtalet, håller sig till ämnet så att säga och den sociala kontakten prioriteras inte i en sådan situation. I det fysiska mötet däremot finns den möjligheten mera naturligt inbyggd. Det mötet har råd både med det substantiellt målinriktade samtalet likaväl som med den sociala infattningen av det.

Sammanfattningsvis visar de studerandes svar att det är svårt att bygga djupa sociala kontakter i en utbildningsform som kännetecknas av distansstudier, webbkonferenser och annan datormedierad kontakt. För att etablera den sociala kontakten måste det fysiska mötet ges stort utrymme. Närundervisningstillfällena i utbildningen värderas högt, liksom de fysiska möten som basgrupperna själva arrangerar. I dessa ser en del distansstuderande garantin för den sociala interaktion som de upplever som en förutsättning för ett utvecklande lärande.

Fråga 2: Fördelar med webbdiskussion

Vilka fördelar kan du se för ditt eget lärande när du utnyttjar konferenserna i Webboard, utöver att du har friheten i tid och rum? Lista fördelar.

Den andra av frågorna i enkäten rör alltså vilka fördelar de studerande kunde se vad gäller deras eget lärande i samband med att de utnyttjar konferenserna i Webboard, utöver den frihet i tid och rum, som det ju är att studera på distans. Att vi preciserade frågan så att de inte skulle besvara den med att det innebar en frihet i tid och rum berodde på att detta, efter vad vi märkt tidigare vid diskussioner, är det första man tänker på som distansstuderande. Alltså för att få en något fördjupad reflektion runt lärandet formulerades frågan som ovan. För övrigt rör ju en fråga om lärande inte de yttre omständigheterna runt lärandet, utan just själva lärandeprocessen.

Hur resonerar då de studerande i denna fråga? Man kan säga att svaren konvergerar i ett par olika svarstyper. Ett slags svar går ut på att de studerande menar att det är lätt att hålla sig till ämnet, att alla läser samma texter, det kan bli diskussion och att denna diskussion på grund av konferensens uppläggning är samlad på ett ställe. Det blir därigenom lätt att läsa texterna, inte en gång, utan flera och få tid att reflektera runt inläggen innan man sedan svarar. Skulle man senare få nya infallsvinklar på sina inlägg i diskussionerna är det möjligt att gå in och göra tillägg och förändringar, det finns alltså en stor flexibilitet i systemet för kommunikation.

Ett annat svar som de studerande ger och som vi även återkommer till i redogörelsen för fråga 4 är hur man skapar förutsättningar för ett slags kollaborativt lärande i de basgrupper som arbetar tillsammans i en konferens: "Kan efter att i lugn och ro funderat över vad jag vill veta fråga både studiekamrater och lärare om oklarheter. Jag kan få hjälp direkt av mina baskompisar", "obegränsad tillgång till handledning, där jag kan ställa alla sorters frågor även de korkade!", "vi kan ge varandra tips och kommentarer snabbt", "bekräftelse

på mitt lärande, iakttagelser och åsikter.” Basgruppen och inte i första hand läraren utgör det bollplank som de studerande utnyttjar för att klargöra, diskutera och utveckla frågeställningar i kursen.

Skillnaden mot att träffas f2f är naturligtvis att i ett verbalt samtal försvinner tankarna/det talade ordet i och med att tanken uttalats. Minnet av tankarna finns kvar, men ofta i en tolkad form i lyssnarens och den talandes medvetande. Detta är förstås en generell skillnad mellan tal och skrift. Det som skiljer ut en nätbaserad konferens med skriftliga inlägg är dynamiken, såtillvida att författaren kan göra förändringar i sitt manus och på så sätt hela tiden tillföra nya tankegångar, som de övriga i konferensen kan ta del av. Några röster om detta: en student menar att hon kan ”återkomma till intressanta inlägg och läsa dem hur många gånger jag vill”, en annan menar att ”jag kan gå tillbaka till någon text efter att jag blivit inspirerad av någon annan”, och någon skriver att ”jag hinner gå tillbaka till litteraturen oftare vid diskussioner vilket fördjupar lärandet och vidgar diskussionen”.

Som en tredje typ av svar anger flera studerande att konferensrummen i Webboard är bra som redovisningsställe, därför att materialet är tillgängligt för alla, det är bland annat lätt att bifoga textmaterial till konferensinlägg.

Som ett fjärde slags svar tar de studerande upp (se även nedan fråga 6) att deras datorvana och förtrogenhet med Internet ökar, eller som några studenter uttrycker det: ”Stor datorvana, kan se vad andra skrivit”, ”lär hierarkiska uppbyggnaden av Webboard, nätsidor, Internet”, ”fått datorvana som jag inte fått utan denna fortbildning, ju säkrare man blir desto roligare blir det.”

Ytterligare ett svar är att några studerande ser kopplingen mellan sin huvudsakliga uppgift i kursen, att utbilda sig till svensklärare, och användandet av konferenssystemet som en klar fördel: ”måste använda det skrivna ordet nästan dagligen”, ”lär nya uttryck och begrepp genom att läsa andras texter kontinuerligt”, ”litteraturtips och andra idéer och adresstips för Internet”, ”utvecklar mitt skrivande”.

Som en sista typ av svar uppger några att den diskussion och det samarbete i basgrupper som utgör kärnan i undervisningsförloppet på utbildningen skapar en samarbetskoalition som stödjer, men också ställer krav på den studerande. Någon känner t.ex. ”press på att fullgöra uppgifter i tid då vi är beroende av varandra”, en annan säger att ”jag tvingas också till ett större ansvars-tagande”. Detta rör ju inte konferenssystemet per se, utan snarare själva uppbyggnaden av undervisningen där konferenssystemet är en integrerad del och förutsättning för den här metoden.

Sammanfattningsvis kan sägas att de studerande uppger ett antal skilda fördelar med att arbeta i ett konferenssystem som Webboard. Det samarbete som sker har karaktären av kollaborativt lärande, där inte läraren utan med-studerande utgör bollplank och samarbetspartners för lärande. Att det är skrivna texter som utgör grunden för diskussioner upplevs som positivt på grund av den beständighet som skrivna texter har. Inte minst ser flera detta som positivt eftersom de som blivande svensklärare får en förtrogenhet med ett kontinuerligt skrivande, låt vara i en viss genre. Flera av de studerande framhåller också hur positivt de upplever skrivandet i Webboard med tanke på att de får en stor förtrogenhet med datorarbete i allmänhet (transfereffekter diskuteras vidare nedan). Dessutom upplever många att de får ta ett större ansvar för sitt lärande när de arbetar i grupper där medlemmarna är beroende av varandra för sitt eget lärande.

Fråga 3: Nackdelar med webbdiskussion

Vilka nackdelar kan du se för ditt lärande? Lista nackdelar.

Vi ställer även följdfrågan om vilka nackdelar de upplevde i sitt lärande genom att använda konferenssystemet. Här hamnar svaren också i ett par olika kategorier. En kategori av svar tar sin utgångspunkt i de kommunikationsproblem av mer teknisk natur som kan uppstå, medan en annan berör avsaknaden av föreläsningar och den fysiska kontakt som f2f-situationen ger. En tredje kategori svar går ut på att de studerande tycker att det är svårt att formulera sig på ett ledigt sätt då man är tvingad att uttrycka sina tankar i skrift. Flera studerande menar att: det ”finns inga nackdelar”.

En student tar sin utgångspunkt i teorier om lärande och säger att det är: ”Svårt att nå de riktiga höjderna när det gäller kunskapen. Mer av vad Piaget kallar assimilering. Begränsningarna ligger i den egna erfarenheten och kunskanndet. Längtar efter en sån där fantastisk föreläsning som lyfter mig till oanade höjder.”

Någon menar att den dialog som förs i konferenssystemet inte har samma koherens som en dialog då man träffar sin samtalspartner: ”Dialogen kan bli väldigt ryckig.” Vissa är också kritiska till just det som någon upplevde som en fördel ur lärandesynpunkt, att man är beroende av varandra i samtalet om frågeställningar och uppgifter i kursen: ”Svårt att arbeta i grupp när inte alla är lika aktiva i basgruppsarbetet, det ger upphov till irritation och sinkar arbetet framför allt för dem som vill arbeta snabbt.” Samtidigt är väl detta en situation som inte på något sätt är unik för nätburen kommunikation och samarbete via

konferenssystem, utan är likartad vid all sorts grupparbete där gruppens dynamik är beroende av de ingående gruppdeltagarnas arbetsinsats och aktivitet.

Liksom flera upplever det som en fördel med konferenssystemet och basgruppsindelningen, för att man inte ska känna sig ensam i sina studier, så anser några att de känner just en viss ensamhet i studierna eftersom de saknar f2f-situationen. Eventuellt kan de olika inställningarna i denna fråga bota i olika samtalsstrategier i de olika basgrupperna. Vissa basgrupper arbetar mer intensivt i konferenserna och har utvecklat en speciell samtals- och kommunikationskultur, medan andra använder konferenserna mera sparsamt och inte utvecklat samma kultur. Detta är något som också framkommer i en annan av de frågor vi ställde till kursdeltagarna. De som använder konferenssystemet mycket får självfallet en större vana och utvecklar sina samtal och sitt lärande över tiden. Men flera studenter saknar ”småsnacket, kreativa idéer som bara kommer när man sitter och pratar”.

I en grupp har en av studenterna tagit på sig en roll som hon inte riktigt gillar. Hon menar att hon behöver tjata på de andra för att få igång den kommunikation som är nödvändig för att de ska kunna lösa uppgifter och frågeställningar.

Någon nämner att de saknar lärarkontakten eftersom de menar sig lära bättre genom att lyssna, medan en kursdeltagare påpekar att i en nätburen kurs vet inte läraren hur studenter har det, t.ex. om någon är sjuk en dag. En student säger:

Just den dagliga kontakten saknar jag, både med övriga studenter, men kanske ännu mer med läraren. I daglig kontakt har man möjlighet att ställa även de dummaste små frågor, men att skriva ner dem tar emot. Då blir det mer konkret och eftersom man så sällan träffar läraren är man rädd att denne skall få en mycket ensidig bild av den där ”dumma, tjatiga eleven som bara frågar om en massa självklarheter”. I mer direkt kontakt är det lättare att fråga, där får läraren även en annan bild av mig som elev.

Om man ska sammanfatta det som de studerande upplever som negativt med lärande i ett webbaserat konferenssystem kan man säga att det i huvudsak är just avsaknaden av fysisk kontakt i en föreläsning eller ett seminarium, som bekymrar de studerande mest. Huruvida detta betyder något för deras eget lärande menar vi nog inte går att uttolka av svaren. De studerande tolkar inte sitt lärande utifrån, de intar alltså inte ett metaperspektiv på sitt eget lärande. I stället berättar de om det som de upplever att de saknar i utbildningen. Det gör

de utan koppling till huruvida detta befrämjar lärandet eller ej. Vidare anger många att den tekniska lösningen i Webboard inte är tillfredsställande, att det blir eftersläpningar i samtalet osv. Hur kommunikationskulturen utvecklats i de olika basgrupperna menar vi också har betydelse för hur man upplever lärande i samband med konferenssystemet.

Fråga 4: Kollaborativt lärande – kurskamraternas medverkan i samtalet

I kollaborativt lärande är det samtalet, den gemensamma diskussionen om viktiga frågor i kursen som för lärandet framåt. Kan du skriva ner några ord om vilken betydelse du upplever att kurskamraternas medverkan i samtalet i Webboard har för ditt eget lärande.

Frågeställningen i fråga fyra gäller hur vi lär i samspelet med andra människor. Att det inom nätburen distansutbildning växt fram en skola, eller ett paradigm, som brukar betecknas med akronymen CSCL är välkänt. CSCL syftar till ett fördjupat lärande bland annat genom användande av viss teknik eller viss programvara. I vårt fall har vi använt olika arrangemang, men vill titta extra noga på hur ett konferenssystem med diskussionsinlägg kan leda till ett fördjupat lärande hos studenten. En viktig skillnad mot en vanlig klassrumssituation är att förmedlingsmetaforen inte är aktuell i lärandesituationen.

På denna fråga har nästan samtliga svarat att samtalet över nätkonferensen ger nya infallsvinklar, att deras eget tänkande förs in i nya banor. Detta är ju inte något som är specifikt för en nätburen konferens, tvärtom, det är det vi förväntar oss av en kommunikation, ett samtal med andra människor, med en samtalspartner, i grupp eller i en dialog mellan två.

Vad som är intressant är att det befruktande samtalet förs i en nätburen konferens. Vad som är intressant är att vi kan få till stånd det för tanken och lärandet utvecklande samtalet, kommunikationen, i nätkonferensen. Det är insikten om detta som skapar de goda förutsättningarna för utvecklingen av nätburen distansutbildning, med utnyttjande av konferenssystem. Och i en förlängning eventuellt med användande av videokonferens och videoföreläsning. Vi menar emellertid att det i ett konferenssystem som innebär att studenten måste använda det skrivna ordet, finns fördelar, vilka inte kan ersättas av videokonferensen, liksom det finns fördelar hos videokonferensen och förstås f2f-situationen som inte kan ersättas.

Några synpunkter som framkommer bland svaren är: "Ibland tycker jag att de ger mig mycket, framför allt nya perspektiv." "Så hade jag inte tänkt men det

var spännande.”, ”jag får nya trådar att nysta i eller nya fotbollar att sparka i mål. Ibland känns det dock som vi talar förbi varandra, men så är verkligheten själv också?”, ”nya infallsvinklar på det som diskuteras – att få diskutera med andra är alltid något man lär sig av.” Och ”den ger väldigt mycket. Framför allt ger den en vidgad syn på frågorna. Det är lätt att bli inskränkt i sitt tänkande. Jag har lärt mig oerhört mycket av de andra. De har både mer arbetserfarenhet och livserfarenhet än mig.” En synpunkt som också finns med bland svaren är att en nätburen konferens är det näst bästa alternativet: ”Det vi gör är det bästa av situationen med hjälp av tekniken.”

Bland annat Marton & Booth (2000) påpekar att studenter på högre nivå ofta kommer in i en utbildning med ett sätt att se på kunskap som något som innebär rätt eller fel, men går ut med erfarenheten att man kan se saker och ting ur olika synvinklar. Man skulle kunna tolka svaren på vår enkät som att det var frågan om en likartad process i den här utbildningen, och det är i huvudsak genom det samarbete och den diskussion som förs i konferenssystemet som detta utvecklas hos de studerande. Någon menar: ”Men jag inser också att vi ska utvecklas olika på grund av vår bakgrund. Identisk kunskap kommer vi alltså inte att ha och det är faktiskt intressant.” ”Man får se olika sätt att förstå ämnet.” Uppfattningar som verkar spegla föreställningen om rätt och fel kunskap förekommer också: ”Man får ju andra infallsvinklar på diskussionsämnet, men ibland blir frågetecknen bara fler eftersom det ofta är så att vi har uppfattat diskussionsämnet och uppgiften på så helt olika sätt, så att det blir det diskussionen handlar om och vi kommer inte framåt.” ”Det har ofta gett mig stöd för att jag till exempel är på rätt väg i arbetet eller att jag upptäcker att jag tänkt helt fel.” Är det inte just i den diskussionen, i frustrationen inför olika alternativ och infallsvinklar som vi blir tvungna att ta ställning och där vårt eget lärande äger rum? Här kan vi se olika inställningar som dels speglar föreställningar om kunskapsinhämtande, dels om lärande som process:

När vi väl diskuterar är det ofta utvecklande, alla har ju oftast tänkt över sina inlägg i förväg, så det är ju intressanta synpunkter som framförs.

När vi diskuterar är vi ju...fokuserade på uppgiften och alla intresserade av att det ska bli givande diskussioner.

Sammanfattningsvis kan sägas att svaren på denna fråga pekar mot att det sker en utveckling av de studerandes lärande i större eller mindre utsträckning via de samtal som förs i Webboard. Det övervägande intrycket är att det samtal där man kan få de nya infallsvinklar och nya perspektiv, den utveckling av lärande, som man får i ett samtal i grupp eller i en dialog med någon, kommer till stånd också i den nätbaserade konferensen.

Fråga 5: Webboardaktivitet

Hur har aktiviteten i Webboard utvecklats hos dig över tiden? Vad är orsaken till förändringar? Hur har de gått till? Beskriv gärna och exemplifiera.

Enkätens femte fråga fokuserar graden av aktivitet i Webboard hos den enskilde studerande. Vi är nyfikna på om de studerande kan finna orsaker till eventuella förändringar i sitt webboardbruk. De går vid tiden för enkäten sin fjärde termin i utbildningen och vi vet att åtskilliga studenter vid utbildningens början var relativt obekanta med datorarbete över huvud taget och ytterst få hade erfarenhet av nätbaserade konferenssystem.

Det går att hos de studerande urskilja två principiellt motsatta hållningar till webboardaktivitet över tid. Den ena innebär att de studerande har **ökat** sin aktivitet, den andra att de har **minskat** den. Det förefaller som om den sistnämnda tendensen är starkast. För en kvinnlig studerande hänger utvecklingen mot ett minskat webboardanvändande samman med att hon blir irriterad över att en ställd fråga i konferensen inte får svar tillräckligt snabbt. Då griper hon telefonluren och kan, i de flesta fall, få omedelbar respons. Hon menar att hennes basgrupp allt oftare ringer varandra. För en annan ter sig webboardarbetet helt enkelt "krångligt". Vid några tillfällen har hon förlorat text och därför har hon övergått till att använda e-postmöjligheten mer och mer. En tredje studerande förklarar ett minskat användande med att uppgifternas "struktur och formulering är sådan att det krävs mera enskilt arbete och mindre grupparbete" och då är behovet av Webboard inte lika påtagligt. För henne är det alltså inte självklart att, vilket lärarna gärna påpekar i sina uppgifts-anvisningar, också ett arbete som ska redovisas enskilt kan och får diskuteras mellan gruppmedlemmarna i webboardkonferenser. Hon är inte ensam om att ensidigt koppla samman webboardaktivitet med grupparbeten och diskussioner i samband med dem. Argumentationen hos ännu en som minskat sin webboardanvändning kan låta så här:

Från första början var jag väldigt aktiv och det för att lära mig tekniken. Jag har också tillägnat mig en vana att varje dag gå in på webben och att även kolla min mail. Nu har inlärningskurvan planat ut, inte för att jag inte har mera att lära utan för att jag prioriterar andra saker.

Hon nämner inte vad det är för "andra saker" hon nu väljer att engagera sig i, men faktum kvarstår: Webboard och dess konferenser äger inte längre högsta eller första prioritet. Eller som en annan uttrycker saken: den "första nyhetens behag" då hon kollade i princip allting i webboardkonferenserna har "lagt sig" och nu "checkar" hon bara om något nytt tillkommit, sedan "drar" hon vidare.

För de studerande som tvärtom **ökat** sin aktivitet i Webboard är argumentationen en annan. Flera vittnar om att det i början “gick trögt” eller att det var lätt att “glömma” gå in i konferenserna på Webboard. En relativt vanlig orsak var att man helt enkelt var så ovan vid datorn att man glömde att den fanns! Men flera talar om att vara “rädd för att skriva”. Man upplevde ett **skrivmotstånd** och man hade respekt, ja, i flera fall rädsla för “webben”, därför att den krävde en skrivaktivitet, som man var tveksam om man behärskade. Men efterhand har dessa studerande som var tveksamma i början upptäckt, berättar man, fördelarna med Webboard: i den kan man “prata” och flera basgrupper inrättar snabbt ett eget samtalsrum i vilket basgruppsmedlemmarna kan dryfta en rad olika frågor, efterhand också de av mera privat karaktär. Här kan man även ställa frågor och formulera svar på andras frågor, dvs webboardkonferenserna får genom de studerandes olika aktiviteter en bestämd och hanterlig funktionalitet. De används i bestämda syften och bruket av dem ger ny färdighet och utvecklar gammal.

En studerande berättar att han från början var “inne på Webboarden” ungefär en gång i veckan, nu besöker han den dagligen och skälet till den ökade aktiviteten är att basgruppen blivit en “primärgrupp” som han hela tiden måste hålla kontakt med. Han beskriver utvecklingen som en fråga om att man i gruppen lärt känna varandra, vågat samtala kring privata angelägenheter, upptäckt fördelen med att diskutera frågor i anslutning till litteraturläsning och uppgifter som delkurserna innehållit. Ännu en studerande säger att hon blivit flitigare “i att använda Webboard”. I början upplevde hon datorberoendet som “abstrakt på något vis” men hon ser tydligt skälen till att hon nu använder Webboard mera frekvent: hon håller så kontakten med studiekamrater, hon måste in på nätet för att “hänga med och inte tappa någon viktig information.”

Ytterligare några röster säger att Webboard kan upplevas som ett “tvång” eller att om det är “stiltje på webboarden” övergår hon till e-posten och slutligen menar någon att aktiviteten varierar. Den är inte konstant. Den är hög ibland, låg ibland och det beror på graden av engagemang i aktiviteter som ligger utanför studierna.

Sammanfattningsvis: hos en del studerande har aktiviteten ökat, hos andra minskat. Intressant är att man upplevt starten så olika: för en del har den varit trög därför att man varit ovan vid datorhantering, och det finns studerande som burit på ett skrivmotstånd som först måste övervinnas innan webboardaktiviteten kommit igång. För andra har inledningen till datormedierade studier utmanat och bjudit på något nytt. Datorbruket har varit stimulerande och man har funnit olika vägar att utveckla sin aktivitet i dator-kommunikation.

Fråga 6: Utveckling av datorvana

Att datorkunskapen ökar är väl ganska givet när man använder datorn. Kan du kort beskriva på vilket sätt och i vilka avseenden din datorkunskap/datorvana utvecklats.

Vi vill här undersöka om deltagarna i vår distansutbildning med stöd i informations- och kommunikationsteknik skaffar sig mer kunskap om datorn och i så fall på vilket sätt och i vilka avseenden. Alla studerande utom en markerar att de lärt sig mera om datorn, lärt sig en hel del nytt och blivit säkrare i största allmänhet i sitt datorarbete. Den studerande som anmäler en avvikande uppfattning säger att "tiden för min datoranvändning har ökat, men inte mina datorkunskaper. Fast det var roligt med webboardbekantskapen." Det ska understrykas att den som svarar här har journalistutbildning och har i flera år arbetat som medialärare.

Men de andra då? Vad tycker de att de har lärt sig? Vilka färdigheter har de utvecklat? Flera menar att de i största allmänhet har blivit säkrare vid datorn. De som skriver så preciserar inte särskilt noga vad de menar, men de avser sannolikt, att den oro, osäkerhet och litenhet inför datoranvändning i betydelsen ren teknik som de tidigare känt, nu börjar minska. Men helt borta är den inte. En studerande säger till exempel att hon på egen hand lärt sig använda PowerPoint och att hon påtagligt ökat sin datortid. Men, och detta är ett intressant tillägg, vid ökad datoranvändning upplever hon att också "datorstressen tilltar", det vill säga då datorn inte fungerar normalt utan krånglar blir hon orörd "upprörd och känner maktlösheten".

Åtskilliga studerande skriver att de blivit "snabbare att skriva". Datorn används som skrivmaskin och ordbehandlare och efter snart fyra terminers studier upplever de att färdigheten att använda datorns tangentbord utvecklats. Andra färdigheter eller förmågor de utvecklat eller förbättrat kan katalogerat presenteras så här:

- Att göra backup
- Att använda e-post
- Att bifoga filer både i e-post och Webboard
- Att klistra, klippa, skapa mappar i Word-programmet
- Att kommentera i andras texter och arbeten
- Att använda Internet för att söka kunskap
- Att göra diagram i Excel-programmet

- Att växla mellan olika dokument
- Att arbeta i olika konferenser på Webboard

Ett återkommande uttryck i de studerandes kommentarer är att de känner att de “vågar mer”, att de numera ganska obekymrade har mod och lust “att testa” vad datorn kan erbjuda. De har helt enkelt skaffat sig mer ingående kunskap om vilka möjligheter en dator egentligen har. Deras erfarenheter av datorarbete gör att de vågar gå över gränser. En studerande beskriver sin utveckling från “ytterst liten datorvana” till en säkerhet som gjort datorn till “ett naturligt hjälpmedel och redskap i det dagliga arbetet”. Hon exemplifierar denna utveckling genom att berätta om hur hon numera håller kontakt via e-post med vänner och kurskamrater, hur hon börjat betala räkningar via Internet och hur hon deltar i ett ITiS-projekt utan minsta oro eller rädsla. Detta upplever hon som en seger över sin tidigare rädsla “för nyckfulla och obegripliga datorer”.

Ännu en röst berättar att hon fått grundläggande kunskaper om datorn på fortbildningskurser som arbetsgivaren (=skolan) anordnat, men det är först nu i denna distansutbildning som hon tycker att kunskaperna realiserar och används. Den dator teori som fortbildningen gav omsätts nu i praktisk handling, menar hon, och då försvinner respekten för datorn, rädslan för den och den blir med ens en viktig del i vardagens (och utbildningens) praktik. En liknande tankegång uttrycker den studerande som säger, att hennes datoranvändning i distansutbildningen ger effekter på hennes skolarbete. Som lärare har hon nu utvecklat datoranvändningen bland sina elever i det dagliga klassrumsarbetet. Alltså: först när hon känner en säkerhet i den egna användningen av datorn vågar hon föra in den i sitt eget lärararbete. Det är en slags enkel **transfer-effekt**, som framstår som en möjlighet i pedagogiskt arbete och i all form av undervisning. Den effekten finns alltså som möjlighet, knappast som självklarhet. Den måste i analysen av lärande aktiveras som analyskategori och prövas i olika pedagogiska kontexter.

Sammanfattningsvis kan sägas, att det som utlovas i ett centralt presentationsblad av vidareutbildningen av ettämneslärare, att deltagarna på köpet får en utbildning i IKT-arbete, att det löftet av de här enkätsvaren att döma verkligen inte svikes. Alla har på olika sätt utvecklat både sin datorvana och sin kunskap om datorn som arbetsredskap och möjlighet. Det gäller också vår medialärare som ju fann bekantskapen med Webboard angenäm och lärorik. Resultatet är i sig inte särskilt förvånande. Naturligtvis utvecklas och förstärks en viss datorkompetens hos deltagarna i en utbildning som har en utta-

lad ambition att i olika avseenden vara IKT-designad. Men resultatet kan vara en riktninggivare för den fortsatta IKT-satsningen inom ramen för hela distansutbildningen av ettämneslärare.

Fråga 7: Dags för videokonferens/videoföreläsning?

I utvecklingen av tekniken för nät- och datorkommunikation strävar man efter att efterlikna face-to-face-situation (videokonferens, videoföreläsning, virtual reality etc.). Kan du säga några ord om din inställning till om du upplever detta som eftertraktansvärt eller ej i en kurs/utbildning som den här.

Enkätens sjunde och sista fråga handlar om vad de studerande anser, i en utbildning/kurs av det slag de nu deltar, om att införa den teknik - videokonferens, videoföreläsning, virtual reality - som försöker efterlikna f2f-situationen i traditionell utbildning. Är det önskvärt? Finns det vinster med en sådan ordning? Vilka för- respektive nackdelar kan de se?

Det bör påpekas att vi har tagit för vana att i samband med närundervisnings-tillfällen videoinspela de olika **föreläsningar** som hålls av kursens egna lärare och av gästande lärare. Tanken med detta har i första hand varit att serva de deltagare som varit frånvarande vid det aktuella tillfället. En videokassett har skickats och i lugn och ro och utan att missa något av föreläsningssstoffet kan vederbörande sitta hemma och titta, lyssna och lära. Den deltagaren har kanske till och med haft en fördel genom att han/hon kunnat stoppa bandet, anteckna, fundera, backa, repetera viktiga avsnitt i föreläsningen. I andra hand har vi tänkt att det är möjligt att göra rationaliseringsvinster med dessa videoinspelningar. Men de tankarna är ännu ytterst initiala. Några konkreta förslag har vi inte vare sig formulerat eller prövat.

Att döma av svaren på frågan har åtskilliga studenter inte uppfattat frågeställningen som en begränsad och rak fråga om vilken inställning de har till tanken att bedriva distansundervisning med hjälp av videokonferenser och videoföreläsningar. De har sett det som en fråga med fokus **i relationen** mellan en utbildning **med** respektive **utan** inslag av videokonferenser och videoföreläsningar. Då har de i sina svar reflekterat över hur utbildningen nu fungerar jämfört med hur den skulle kunna tänkas fungera med en intensivare koppling till olika nätbaserade konferenser och föreläsningar.

Vi kan konstatera att generellt sett är det inte någon som menar, att den nuvarande uppläggnings och användningen av IKT-inslag i distansutbildningen skulle kunna ersättas av en som byggde på till exempel video-

konferenser och videoföreläsningar. Flera understryker att det är **omöjligt** att ersätta f2f-undervisning med olika former av videotekniska virtuella lösningar. En student formulerar denna tanke: “Antagligen går det inte att efterlikna f2f-situationen. Så varför försöka? Det verkar helt onödigt.” En annan säger: “Jag vill mycket hellre träffa den jag pratar med på riktigt!” Och ännu en röst menar: “Datorn kan inte fullt ut ersätta fysiska träffar. Att vi ses på terminerna känns viktigt. Sedan är det mycket bra att ni alltid svarar så snabbt på våra frågor /---/. Detta tycker jag är viktigare än att få se en bild på den som har något att säga. Att få föreläsningar över datorn känner jag inte något stort behov av.”

En del studenter som i princip är positiva till tanken på att använda videokonferenser eller videoföreläsningar i utbildningen kan göra en distinktion mellan konferens och föreläsning. Man menar att konferenserna i Webboard är alldeles tillräckliga. De förs ju dessutom nu med personfoton till de olika inläggen och de har en uppmuntrande och god effekt säger man. Däremot kan en del studenter efterlysa fler föreläsningar från kursens lärare eller från inbjuden gästföreläsare. Nota bene: det är inte **videoföreläsningen** som primärt efterfrågas av dessa studenter, utan **föreläsningen**. Den är i distansutbildningar sannolikt för många deltagare en bristvara. Studenterna kan aldrig få nog av föreläsningar tycks de, som uttalar sig i den här riktningen, mena. En student lämnar också en klar motivering till sitt ställningstagande. Hon säger: “Tror att videoföreläsning hade varit bra. Ibland är det tungt att läsa in all text själv och vissa avsnitt hade varit bra att få förklarade av en lärare. Visserligen förbereds vi bra under dagarna i Malmö men tiden är alltid kort och det hade säkert varit bra att få förtydliganden över en videoföreläsning.” Hon ser alltså **videoföreläsningen** som ett komplement till den ordning som idag råder i den aktuella distansutbildningen.

I en avslutande anmärkning påpekar samma student att hon inte tillmäter **videokonferensen** samma värde eller angelägenhetsgrad. Den kan hon vara utan. Motiveringen är att den bara skulle kräva planering och bundenhet “till tid och plats”. Flera andra studenter gör samma åtskillnad mellan de två teknikformerna: man kan inte riktigt se behovet av båda, utan uttrycker preferenser för endera av de två videomöjligheterna och då är det videoföreläsningen som drar det längsta strået. En förklaring till detta kan vara, att studenterna är vana vid, som redan nämnts, att vi vid närundervisningstillfällen videospelar föreläsningarna.

Om vi avslutningsvis skulle våga oss på en kvantitativ mätning av antalet studenter i gruppen som är avgjort **positiva** till att göra videokonferenser och/eller videoföreläsningar till ett inslag i den distansutbildning de deltar i, skulle

antalet stanna vid 8-10 studenter. Avgjort **negativa** är 6-8 och de som närmast kan betraktas som indifferent uppgår till 6-8 studenter. Ibland är det hos en enskild student svårt att klart urskilja om vederbörande är entydigt positiv eller negativ i sin syn på videoteknikens olika erbjudanden. En del tycker att det skulle vara "roligt att prova på", men vill absolut inte att teknikerna ska ersätta den tingens ordning, med närundervisningstillfällena, som just nu råder i vår distansutbildning.

Andra kan anlägga en ren nyttoaspekt, det vill säga **om** videokonferenser kunde knytas till en direkt nyttoeffekt för vederbörande så vore det helt i sin ordning att ta till dem. Om inte, är det "fullt tillräckligt som det är". En annan student formulerar en eftersträvad **pedagogisk** nyttoeffekt avseende lärandet med följande ord: "Ibland skulle jag faktiskt vilja ha med den undervisande läraren i videokonferens för att få en närmare dialog. En arbetsuppgift handlar ju inte bara om en kort föreläsning eller en kort genomgång, utan bör ses som en process mellan läraren och eleverna. Där tror jag att videokonferens är det bästa medlet, mest direkt. /---/ Jag tror att det skulle ge en annan utveckling och reflektion i arbetsgången".

Den här studenten utgår från en deficitsituation i den aktuella distansutbildningen som har att göra med att studenterna ser, möter, samtalar och diskuterar med läraren alldeles för sällan. Ur den upplevda bristsituationen föds också en positiv hållning till videokonferensen. Den skulle nämligen råda viss bot på en irriterande avsaknad av tät kommunikation mellan lärare och student i viktiga pedagogiska avseenden.

Ännu en student får komma till tals. Hon har erfarenheter av olika virtuella teknikformer, också av videokonferenser och videoföreläsningar, och gör i sitt svar en bedömning och värdering av sina möten med dessa. Hon skriver så här:

Som säkert framgår saknar jag ofta face-to-face-samtalen. I ett ämne som svenska är ju talet också viktigt och det tränar vi inte genom nät-kommunikation. Inte än. Kanske vi kan så småningom?

Chattandet kändes bättre när vi använt det någon gång och kan vara en liten bit på vägen. Ganska likt informellt samtal.

Videoföreläsning har jag sett/hört några och de ger - med den teknik som då användes - inte så mycket mer än att läsa text.

Videokonferens - om man kan hålla öppen talkanal - kan vara ett sätt att komma ganska nära verklig kontakt. De gånger jag deltagit i en sådan fungerade tekniken så att de olika deltagande stationerna anropades av en central och bara kunde göra inlägg en kort stund. Det blev inte särskilt

kreativa diskussioner.

Denna studerande har en viktig poäng då hon markerar den specifika karaktär som utbildningen har: deltagarna ska bli **svensklärare** med uppgift att i klassrummen skapa möjligheter för eleverna att utveckla sitt talande, sin läsning och sitt skrivande, eller uttryckt med ett ord **sitt språkande**.

Kommunikationsformen att tala behöver, menar hon, en f2f-arbetsmiljö för att kunna övas, praktiseras och utvecklas. Det är en både rimlig och riktig iakttagelse. På det hela taget intar hon en förnuftig både-och-hållning till videoteknikens möjligheter i en distansutbildning: hon ser både öppet positivt på frågan om videotekniska lösningar i utbildningen och pekar på begränsningar och ofärdigheter med dem.

Diskussion

7 frågor om lärande i ett nätbaserat konferenssystem, men betydligt många fler svar, och svar som tyder på motstridiga uppfattningar. Det är alltså en mycket heterogen bild som tonar fram av hur de studerande i denna utbildning upplever sitt lärande i det nätbaserade konferenssystemet. Går det trots detta att utläsa några mönster? Finns det svar som behöver problematiseras? Vi tar i det följande upp till diskussion vad vi ser som mest angeläget i de olika frågeställningarna i enkäten.

Den första frågan rörde upprättande av sociala kontakter i det webbaserade konferenssystemet. Här menar vissa att det är svårt att skapa ett socialt nätverk, medan några menar att det är ett utmärkt alternativ till det fysiska mötet. Vissa väljer att kontakta varandra via telefon eller e-post, eller genom att verkligen träffas fysiskt. Någon menar att det inte går att få till stånd en tillfredsställande utveckling av gruppen, medan någon upplever att nätsamtalet är utvecklande och skapar samhörighet. Möjligen är det så att de grupper som av geografiska skäl inte har möjligheten att träffas fysiskt utvecklar webbsamtalet i större utsträckning, därför att det är enda sättet att kommunicera och skapa en känsla av social gemenskap. I det fallet blir den sociala gemenskapen också starkare och den utvecklas över tiden. Och liksom flera upplever det som en fördel med konferenssystemet och basgruppsindelningen, för att man inte ska känna sig ensam i sina studier, så anser några att de känner just en viss ensamhet i studierna eftersom de saknar f2f-situationen. Eventuellt kan de olika inställningarna i denna fråga böttna i olika samtalsstrategier i de olika basgrupperna. De som systematiskt och kontinuerligt träffas i basgruppsdiskussionerna i Webboard utvecklar sitt sätt att kommunicera. De kommer att göra denna samtalsgenre till sin egen, samtidigt som de kan komma att utveckla den i nya banor. Det är ju inte nödvändigtvis så att man behöver ha det fysiska mötet som måttstock för den kommunikation som sker i ett webbaserat konferenssystem. Vilka nya möjligheter finns och kan öppna sig i "skrivsamtalet"? Det är ju fråga om olika genrer och olika samtalsstrategier. Frågan gäller inte så mycket vilket som är bäst av det fysiska samtalet, "taltalet", och det webbaserade "skrivtalet", utan snarare hur utvecklingsbart det webbaserade samtalet är, och hur vi som distanslärare kan få kunskap om och erfarenhet av det för att kunna skapa de bästa förutsättningarna för social gemenskap och förlängningen ett gott lärande i webbaserade konferenser.

Fördelarna för det egna lärandet menar många studerande vara det faktum att skrivna texter utgör stoffet de arbetar med och bearbetar. De upplever det också som särskilt viktigt att de som blivande svensklärare tvingas till ett kontinuerligt skrivande, samt att de får en stor datorvana. Att de upplever ett stort ansvarstagande för det egna lärandet framhålls också, eftersom grupperna är beroende av varandras medverkan för sitt eget lärande. Något som vi tycker oss kunna utläsa av svaren är att samarbetet över nätet har karaktären av ett slags kollaborativt lärande, där de medstuderande blir medarbetare i lärandeprocessen. Det förefaller som om det inte är läraren i första hand, som man vänder sig till för att få svar på sina tankar och frågor, utan till en medstuderande i basgruppen.

Svaren på frågan om vad som upplevs som negativt med nätsamtalet rör huvudsakligen att det ibland kan uppstå tekniska problem och att de studerande saknar föreläsningar och den fysiska kontakten. Någon direkt diskussion om hur dessa brister påverkar lärandet förs inte av någon, och ingen av de studerande anlägger något metaperspektiv på sitt lärande. De noterar det som de saknar i distansutbildningen, utan att egentligen koppla detta till hur och om avsaknaden av till exempel föreläsningar skulle påverka deras lärande negativt.

Tankarna bakom frågeställningen i fråga fyra är relaterad till den tradition som leder sitt ursprung till Vygotsky och konstruktivismen, närmare bestämt den inriktning som brukar benämnas social konstruktivism, där en av huvudfrågorna är hur vi lär i samspelet med andra människor. Att det inom nätburen distansutbildning växt fram en skola, eller ett paradigm, som brukar betecknas med akronymen CSCL är välkänt. Innehållet i CSCL leder sitt ursprung till just Vygotskys tankar om lärande i och som samspel med andra människor. En fråga som ställts tidigare av bland annat Solomon, Perkins och Globerson i en artikel i *Educational Researcher* (1991)³ är hur resultatet av de lärandestudier ser ut vilka fokuserar på antingen effekten av lärande *med* teknik (*with technology*) eller lärande *av* teknik (*of technology*). Lärandet *med* teknik är ett i viss mån traditionellt sätt att se på lärande, hur vi genom samarbete, kollaborativt lärande, skapar ny kunskap för oss inom ett visst område. Lärande *av* tekniken innebär ett slags transfereffekt, en beredskap att använda ny kunskap i nya situationer. Frågor som uppkommer ur detta sätt att se på lärande i samband med teknik kan vara: Vad kan man vänta sig av de inblandade i en

---

³ Se Koschmann s 307f.

kollektiv lärandesituation? Lär sig studenter det som avses med utbildningen vad beträffar begrepp och färdigheter? Hur påverkar programvaran i kombination med pedagogiska metoder ett fördjupat och bestående lärande? Kan studenterna lära sig av samarbetet i programvaran? Hur beroende blir man av programvara i framtida lärande? Kan studenterna samarbeta bättre sedan de använt programvaran? Finns det kvarstående effekter av lärandet som kan utnyttjas utanför den lärandesituation som programvaran skapar, ett slags överförbara färdigheter, en transfereffekt (transferable skills)?⁴

Genom enkätfråga fyra har vi inte för avsikt att försöka få svar på samtliga dessa frågor, utan vill försöka komma fram till en mer generell bild av upplevelsen av kollaborativt lärande via ett konferenssystem. Däremot menar vi att vi genom att närmare studera diskussionen i konferenssystemet under ett undervisningsförlopp kan få svar på vissa av dessa frågor, medan andra frågor eventuellt kan besvaras genom intervjuer med de studerande.

CSCL syftar till ett fördjupat lärande bland annat genom användande av viss teknik eller viss programvara. I vårt fall har vi använt olika anordningar och vi har sett extra noga på hur ett konferenssystem med diskussionsinlägg kan leda till ett fördjupat lärande hos den studerande. En viktig skillnad mot en vanlig klassrumssituation är att förmedlingsmetaforen inte är aktuell i lärandesituationen. Generellt kan således sägas att svaren hos många av de studerande på denna fråga pekar mot att den för lärande befrämjande dialogen, diskussionen, samtalet, kommer till stånd även i den nätbaserade konferensen. Flera studerande anger att deras kunskap skiljer sig, att olika perspektiv är befrämjande för lärande och att de förändrar och reviderar sina uppfattningar i frågor som rör kursens innehåll genom de samtal som förs i Webboard. Eventuellt skulle man kunna tolka svaren på frågan som att det genom perspektivvidgningen som många anger, sker en utveckling från en föreställning om kunskap och lärande i kategorierna rätt eller fel, mot ett sätt att se på kunskap och lärande som att kunna se saker ur olika synvinklar. Åtminstone finns båda sätten att se på kunskap representerade.

Vissa av de studerande verkar ha ökat sitt användande av Webboard över tiden, medan andra minskat sitt användande. Hos dem som ökat användandet verkar det vara ett initialt skrivmotstånd som var skälet till att de i början av kursen använde Webboard mindre. När de väl kommit över detta motstånd används Webboard mer. Vi föreställer oss också att andra orsaker kan ha ver-

---

⁴ Ibid.

kat vid förändringen från ett mindre till ett större användande av Webboard, nämligen att strategierna i de olika grupperna för samtal över Webboard varit ganska olika. Någon nämner till exempel att han besöker Webboard dagligen på grund av som han uttrycker det, att basgruppen blivit en ”primärgrupp”. De som använder Webboard mindre över tiden verkar ha haft en viss datorvana initialt, men har funnit andra strategier för sin kommunikation med övriga medlemmar i basgruppen.

Datorkunskapen har generellt sett ökat hos kursdeltagarna, något annat är förstås inte att vänta. Hur det ökat kan sammanfattas i punktform på följande sätt:

- Att göra backup
- Att använda e-post
- Att bifoga filer både i e-post och Webboard
- Att klistra, klippa, skapa mappar i Word-programmet
- Att kommentera i andras texter och arbeten
- Att använda Internet för att söka kunskap
- Att göra diagram i Excel-programmet
- Att växla mellan olika dokument
- Att arbeta i olika konferenser på Webboard

En studerande kommenterar betecknande att det är först nu som hon tycker att de kunskaper, som hon fått tidigare på fortbildningskurser i datorkunskap, realiseras och används. Genom att respekten för datorn försvinner, försvinner rädslan för att använda den också och någon rapporterar att hon börjat använda datorn mer i sin ordinarie undervisning. Här kan vi tala om ett slags transfereffekt, som får betraktas som en möjlighet i det pedagogiska arbetet. Erfarenheterna från utbildningen kan ge en riktning för fortsatta IKT-satsningar inom ramen för vidareutbildning av lärare.

Den sista frågan i enkäten försöker utröna de studerandes inställning till mer avancerad teknik än vad som används på kursen – nätburen videokonferens och videoföreläsning, Virtual Reality. Vid en analys av svaren på denna fråga tror vi att det är viktigt att ta hänsyn till det faktum att vi på kursen videospelar föreläsningar under närundervisningstillfällena, för att sedan distribuera dessa band till dem som inte kunnat vara närvarande. Detta upplevs av deltagarna som mycket positivt och kanske många dessutom tycker att den tingens ordning som råder med just närundervisningstillfällena vid Lärarutbildningen i

Malmö inte bör förändras. De sätter alltså svaret på frågan i samband med en eventuell förändring av kursstrukturen som de inte eftertraktar. De vill alltså inte ersätta närundervisningstillfällena med nätbaserade konferenser eller föreläsningar. Troligen är det också så att vissa inte har någon egen erfarenhet av nätbaserade konferenser eller föreläsningar. Detta menar vi kan påverka svaren, som även här kan delas upp i några olika inställningar. Det finns de som menar att det är omöjligt att ersätta f2f-situationen och därför finns det inte någon mening med att utnyttja videokonferenser via Internet. Vad gäller video-föreläsningar verkar det som om en del tycker att det är ett gott alternativ till en total avsaknad av föreläsningar. Det är alltså föreläsningar som många saknar och det får de bara under närundervisningstillfällena. Att komplettera dessa med något slags streaming video-föreläsning via nätet skulle vissa se som en tillgång. Möjligen kan man inläsa en tendens till att de som har erfarenhet av dessa medier är något mer positiva än de som saknar referenser. Ytterligare en synpunkt som är intressant är den som någon studerande för fram, att det med videokonferens skulle bli möjligt att få en tätare och mer personlig kontakt med lärare på kursen, något som upplevs som en bristvara för närvarande.

Avslutningsvis kan sägas att materialet pekar framåt mot vidare studier, och som vi nämnt ovan har vi ytterligare material som väntar på att bearbetas. Vi avser då främst den utskrift av konferenssamtal som fördes under en delkursuppgift vilken utgick från frågan om vad kulturell förändring innebär i ett mediepedagogiskt perspektiv. I den uppgiften har de studerande diskuterat, planerat och skrivit utkast till pedagogiska arbeten. Diskussioner har under arbetets gång förts i Webboard och de studerandes arbeten har lagts in i konferenserna. Vad sker ur lärandesynpunkt i dessa diskussioner? Vad är det för lärande som etableras? Hur kan vi relatera processen till CSCL ur ett teoretisk perspektiv? Vilken betydelse har ett nätbaserat konferenssystem för lärandets inriktning och karaktär? Dessa, som vi ser det, viktiga frågor ur ett **distanspedagogiskt perspektiv** skulle kunna belysas mer och intressanta svar kunna utläsas. Eventuellt måste texterna kompletteras med diskussioner med de studerande i intervjuer. Det är emellertid en uppgift som kräver nya forskningsresurser.

Referenser

- Crook, C. K. (1999.) "Internet-assisted learning". In *Journal of Computer Assisted Learning (1999)* 15, 91-94.
- Dahlin, B. (2000.) *Om IKT-baserad distansutbildning och "flexibelt lärande"*. Karlstad. Karlstad University Studies.
- English, S. & Yazdani, M. (1999.) "Computer-supported cooperative learning in a Virtual University". In *Journal of Computer Assisted Learning (1999)* 15, 2-13.
- Kollodner, J. & Guzdial M. (1996.) "Effects with and of CSCL: Tracking Learning in a New Paradigm." I Koschmann, T. (ed.) *CSCL: Theory and Practice of an Emerging Paradigm*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marton, F. & Booth, S. (2000.) *Om lärande*. Lund. Studentlitteratur.
- McConnell, D. 2000 (1994) *Implementing Computer Supported Cooperative Learning*. London. Kogan Page.
- Witfelt C., Philipsen P. E. & Kaiser B. (2000.) *Chat som examensform*. Danmarks Pædagogiske Universitet: Online 2001-06-20: <http://www.fuip.dk/fuip/feb2001/Chateks11.PDF>

Adress till utbildningens webbplats:
<http://utbildning.lut.mah.se/svenska.distans>

Bilaga

Enkät: 7 frågor om lärande i ett nätbaserat konferenssystem.

Skriv ner dina kommentarer till följande:

1. Som vi förstår det har ni genom samtalen i konferenserna upprättat **sociala kontakter** i större eller mindre utsträckning. Försök att beskriva hur du upplever att den här sortens relation skiljer sig från en som upprättas då man träffas fysiskt.
Kommentarer:
2. Vilka **fördelar** kan du se **för ditt eget lärande** när du utnyttjar konferenserna i Webboard, utöver att du har friheten i tid och rum? Var snäll och **lista fördelar**:
Kommentarer:
3. Vilka **nackdelar** kan du se för ditt lärande? **Lista nackdelar**:
Kommentarer:
4. **I kollaborativt lärande** är det samtalet, den gemensamma diskussionen om viktiga frågor i kursen som för lärandet framåt. Kan du skriva ner några ord om vilken betydelse du upplever att **kurskamraternas medverkan i samtalet** på webben har för **ditt eget lärande**.
Kommentarer:
5. Hur har **aktiviteten i Webboard** utvecklats hos dig **över tiden**? Vad är orsaken till förändringar, hur har det gått till, beskriv gärna och exemplifiera, varför...?
Kommentarer:
6. Att **datorkunskapen** ökar är väl ganska givet när man använder datorn, kan du kort beskriva **på vilket sätt** och i **vilka avseenden** din datorkunskap/datorvana utvecklats.
Kommentarer:
7. I utvecklingen av tekniken för nät- och datorkommunikation strävar man efter att **efterlikna face-to-face-situation** (videokonferens, videoföreläsning, virtual reality etc.). Kan du säga några ord om din inställning till om du upplever detta som eftertraktansvärt eller ej i en kurs som den här.
Kommentarer:

På vilket sätt påverkas en distansstuderandes lärande då kontakten med lärare och medstuderande sker över webben via ett konferenssystem? Hur upprättar man sociala kontakter via ett konferenssystem på Internet? Vad innebär kollaborativt lärande i ett nätbaserat konferenssystem?

Dessa är några frågor vi ställde till ett tjugotal distansstuderande i svenska. Deras tankar och ofta mycket olika syn på sina distansstudier har vi sammanställt i denna rapport. Studien har kunnat genomföras tack vare medel som ställts till förfogande genom Nätverket för vidareutbildning av lärare.

